

Boekbesprekingen

J. Peschar & A. Wesselingh

Onderwijs sociologie

Wolters-Noordhoff, Groningen 1995 294 pagina's
f 59,50 ISBN 90 01 70691 6

In het afgelopen jaar heeft Wolters-Noordhoff vrijwel al haar inleidingen in de onderwijswetenschappen geheel vernieuwd. Ook de oude inleiding in de onderwijs sociologie uit 1985 onder redactie van Peschar en Wesselingh is vervangen door een nieuw boek met een andere opzet.

Het eerste dat opvalt is dat deze inleiding geheel door Peschar en Wesselingh geschreven is en niet door twintig verschillende auteurs. Deze aanpak is zowel de omvang (deze is bijna gehalveerd) als de inhoud ten goede gekomen. De vorige inleiding miste elke structuur en bevatte ook hoofdstukken die slechts met veel moeite sociologisch genoemd konden worden (bijvoorbeeld de hoofdstukken over economie en recht). De nieuwe opzet heeft uiteraard ook zijn grenzen. Twee auteurs kunnen een minder breed veld bestrijken dan twintig specialisten.

De systematiek van de nieuwe inleiding wordt gevormd door twee leidraden: de hoofdvragen van de sociologie en de onderzoekscyclus. Beide zijn ontleend aan het leerboek *Sociologie* van Ultee, Arts en Flap (1992). Volgens Ultee e.a. zijn er drie centrale, sociologische vraagstukken: ongelijkheid, cohesie en rationalisering. Deze hoofdvragen zijn, zoals ook uit diverse besprekingen van Ultee e.a. is gebleken, overigens aanvechtbaar als dekking voor de gehele sociologie. Desalniettemin hebben Peschar en Wesselingh deze vertaald naar de onderwijs sociologie in het vraagstuk van te verwerven competenties en kwalificaties, het vraagstuk van ongelijkheid en differentiatie, en het vraagstuk van integratie in en door het onderwijs.

In het tweede deel van het boek worden deze vraagstukken steeds in drie hoofdstukken behandeld. Binnen een hoofdstuk wordt de onderzoekscyclus als leidraad gehanteerd. Tot de onderzoekscyclus rekenen Ultee e.a. drie stappen: eerst wordt er een *probleem* gesteld, dan wordt er een *theorie* gezocht of geformuleerd en daarna wordt er *onderzoek* gedaan. Peschar en Wesselingh breiden deze cyclus met nog een stap uit: het *beleid*. Daarvoor geven zij twee motieven. In

de eerste plaats zou veel onderwijs sociologisch onderzoek tot gevolg hebben dat er specifiek beleid bedacht of uitgevoerd wordt. Dat lijkt mij wat erg veel eer voor de onderwijs sociologie. Studies naar de rol van onderzoek in het beleid wijzen daar in ieder geval niet op. Wat niet wegneemt dat betrekkelijk veel onderwijs sociologen een rol in beleid spelen of gespeeld hebben. Dat is echter heel wat anders. Het tweede motief is dat verschillende problemen in de onderwijs sociologie rechtstreeks gerelateerd zijn aan beleidsvragen. Ook dat lijkt mij geen sterk motief. Veel vooraanstaande sociologen (bijvoorbeeld Bourdieu) hebben juist gewezen op het gevaar van een te sterke relatie tussen beleidsproblemen en wetenschappelijke problemen.

In het eerste deel van het boek geven de auteurs in vier hoofdstukken een algemene inleiding. Hoofdstuk 1 begint met een brede bespreking van het sociologisch gezichtspunt, dat in het daarop volgende hoofdstuk wordt toegespitst op de sociologie van het onderwijs. In het derde hoofdstuk gaan de auteurs in op het ontstaan en de ontwikkeling van de Nederlandse onderwijs sociologie en ten slotte schenken zij in het vierde hoofdstuk aandacht aan de theorie en het onderzoek van de onderwijs sociologie. Deze vier hoofdstukken vertonen nog de meeste gelijkenis met de *drie* inleidende hoofdstukken uit het vorige boek.

De (herziene) geschiedenis van de Nederlandse onderwijs sociologie is een aardig hoofdstuk geworden. Het is echter duidelijk geschreven door een betrokkene en dat wreekt zich bijvoorbeeld in de paragraaf 'verschillen tussen scholen en hun organisatie'. Veel interessante conceptualisering en studies ontbreken, maar ook de indeling is wat merkwaardig. Organisatiesociologische benaderingen van het onderwijs (waarbij een van de belangrijkste stromingen ontbreekt: het neo-institutionalisme) worden bijvoorbeeld op een geforceerde wijze ondergebracht bij het effectiviteitsonderzoek. Interessant zijn enkele passages in de afsluiting van het hoofdstuk. Daar wordt feitelijk een paradox geconstateerd: enerzijds is de onderwijs sociologie door verlies aan vertrouwen "niet geheel onbeschadigd uit de crisis binnen de sociale wetenschappen" gekomen, anderzijds heeft de onderwijs sociologie "de moeilijkheden goed doorstaan, vooral dankzij haar solide empirische basis." Anders gezegd: ondanks meer en beter

onderzoek, is er minder (publiek) vertrouwen. Het zou interessant geweest zijn als de auteurs op een of andere manier daar op waren ingegaan, bijvoorbeeld vanuit een meer wetenschapssociologisch gezichtspunt.

De drie andere inleidende hoofdstukken zijn vooral bedoeld voor niet-sociologen om kennis te maken met de sociologische visie op maatschappelijke verschijnselen als het onderwijs. Hoewel heel helder geschreven, is dat niet altijd geslaagd. Zo komen in het eerste hoofdstuk drie hoofdvragen van de sociologie (ongelijkheid, cohesie en rationalisering) geheel uit de lucht vallen. In de paragrafen daarvoor zijn namelijk geheel andere centrale begrippen en theoretische stromingen de revue gepasseerd. Dit is niet alleen jammer voor niet-sociologen, maar ook voor vakgenoten die de verdere indeling van het boek willen begrijpen. Dergelijke grote sprongen zijn ook in het vierde hoofdstuk te vinden. Na een schets van de hoofdrichtingen binnen de onderwijssociologie volgt een paragraaf waarin twee willekeurige onderzoeken worden besproken, met als conclusie dat de keuze voor een onderzoeksmethode afhankelijk is van de vraagstelling. Die twee onderzoekingen zijn daar geen illustratie van. Het zou beter geweest zijn om nu juist die afhankelijkheid met enkele voorbeelden te laten zien. In plaats daarvan volgt nu een uitvoerige paragraaf over school- en beroepsloopbanenonderzoek. Hoe interessant deze paragraaf op zich ook is, zij toont weinig van de relatie tussen theorie en empirie.

Het tweede deel bevat een aantal interessante hoofdstukken dat zeker zijn nut in het onderwijs zal bewijzen. Vooral de hoofdstukken waaruit de deskundigheid van de auteurs blijkt, zijn niet alleen lezenswaardig, maar ook behoorlijk degelijk. Zo geven de hoofdstukken over de aansluiting van onderwijs en arbeid, onderwijs en maatschappelijke ongelijkheid en onderwijs als stijngingskanaal een goed inzicht in de stand van de Nederlandse onderwijssociologie. Maar ook de meer theoretisch getinte hoofdstukken over de plurale samenleving en normen en waarden zijn leuke overzichtsstukken, die een goed uitgangspunt voor verdere discussie en studie vormen.

Desalniettemin wreekt zich in veel hoofdstukken het eerder genoemde PTOB-schema (probleem, theorie, onderzoek en beleid) dat de auteurs zich opgelegd hebben. Niet elk onder-

werp leent zich even goed voor dit schema. Dit schijnt de auteurs ook te storen, want soms lopen de stappen flink door elkaar: stukken theorie worden al onder het kopje probleem behandeld; onder het kopje beleid wordt ook onderzoek behandeld; onder beleid worden nu eens nota's en wetten uitvoerig besproken, dan weer wat globale beleidsproblemen kort aangeduid; ten slotte wordt in enkele gevallen een afwijkend schema gehanteerd.

Als het hier alleen om een stijlprobleem zou gaan, zouden deze inconsistenties niet zo bezwaarlijk zijn. Er gaat echter een veel fundamenteeler probleem achter schuil. Het schema veronderstelt een zekere rationaliteit en lineariteit die in de werkelijkheid niet bestaat. In de eerste plaats blijft vaak onduidelijk of de auteurs onder een probleem nu een maatschappelijk of een wetenschappelijk probleem verstaan. Dit varieert niet alleen per hoofdstuk, maar ook binnen de hoofdstukken. In de tweede plaats geven de auteurs weinig rekenschap van het feit dat wetenschappelijke problemen theoriegeladen zijn. Uit een bepaalde probleemdefiniëring spreekt een zekere theoretische visie. Daardoor ontkomt men er niet aan om in de probleemparagraaf al theoretische inzichten te bespreken. In de derde plaats zien de auteurs klaarblijkelijk te weinig in, dat een beleidsprobleem van een andere orde is dan een wetenschappelijk en ook sociaal probleem. Bij beleidsproblemen spelen processen van agendavorming (wie plaats wat, op welke wijze, op de politieke agenda) en ideologievorming (de waardenbeïnvloeding van de probleemdefinitie) een grote rol.

Een voorbeeld van een hoofdstuk waar dit fundamentele probleem niet alleen de opbouw, maar ook de inhoud verstoort is hoofdstuk 12 over verzuiling, groepsidentiteit en emancipatie. Het hoofdstuk begint met een korte schets van het ontstaan van het verzuilde onderwijs. Volgens de auteurs zou het verzuilde stelsel vooral het resultaat zijn van de instelling van het Koninkrijk der Nederlanden in 1814 en de emancipatie van de Nederlandse rooms-katholieken sinds het herstel van de bisschoppelijk hiërarchie in 1853. Merkwaardig in deze schets is dat de rol van de protestanten in het geheel niet genoemd wordt. Ook de rol van de socialisten wordt op een wat vreemde (zelfs anachronistische) manier getypeerd.

Daarna volgt een paragraaf over verzuiling

naar levensbeschouwelijke diversiteit. Nog afgezien van de rommelige opbouw spreken de auteurs zichzelf op een nogal belangrijk punt tegen. De auteurs omschrijven *verzuiling* als het bestaan van min of meer afgesloten groepsverbanden die op basis van levensbeschouwing gericht zijn op het vervullen van uiteenlopende maatschappelijke functies op diverse maatschappelijke terreinen. Het begrip *verzuiling* lijkt mij in dit verband wat ongelukkig gekozen, omdat dat zou moeten verwijzen naar een proces en niet naar een bestaanswijze. Vervolgens komen de auteurs met de vaststelling dat *verzuiling* geen exclusief Nederlands verschijnsel is. Dit is een verdedigbare stelling, maar niet op grond van de door hen gehanteerde definitie! Dat blijkt ook uit de voorbeelden die zij geven: taalgroepen, regionale en lokale verschillen. Vervolgens stellen zij dat wel uniek voor ons land is, dat religie de grondslag van de *verzuiling* vormt. Juist dat is weer aanvechtbaar, maar dat wordt door hen afgedaan met de opmerking: "Hoe dat komt, is een ander verhaal."

Pas na deze twee inleidende paragrafen komen de auteurs met de eerste stap uit het PTOB-schema: het probleem. In deze paragraaf bespreken zij twee ontzuilingsbewegingen. De eerste omschrijven zij (gedeeltelijk tautologisch) als het proces van secularisering én ontzuiling. De tweede als het proces van modernisering (is de secularisering geen vorm van modernisering?). Helaas worden in deze paragraaf geen duidelijke problemen onderscheiden, terwijl deze er natuurlijk wel zijn. Een wetenschappelijk probleem is bijvoorbeeld het vinden van een verklaring voor het feit dat ondanks de sterke secularisering in Nederland, het confessioneel onderwijs vrijwel hetzelfde marktaandeel houdt. Beleidsproblemen zijn de versnippering van het scholenbestand en de extra uitgaven. Een sociaal probleem is, zoals de OESO-examiners opmerkten, dat de vrijheid van onderwijs tot etnische segregatie zou kunnen leiden. De lezer krijgt de indruk dat het vooral om het hierboven genoemde wetenschappelijke probleem gaat: de verklaring voor de achterblijvende *ontzuiling* in het onderwijs. Daarom is het zo merkwaardig dat in de daarop volgende theorie-paragraaf alleen theorieën over *verzuiling* de revue passeren en nergens het verschil tussen *verzuiling* en *ontzuiling* geïmpliciteerd wordt.

Tenslotte worden zij in de paragraaf over be-

leid erg normatief. Wat te denken van een zin als: "Weliswaar werkt de tijd in ons voordeel (...), maar weloverwogen beleid verdient de voorkeur boven afwachten." Wie bedoelen de auteurs met 'ons' en waaruit moet zo'n 'weloverwogen' beleid bestaan?

Maken we een balans op van het gehele boek, dan moeten we vaststellen dat deze inleiding veel beter is dan de vorige. De opzet is veel consistent en de gekozen thema's zijn zeker bruikbaar voor studiedoeleinden. Een aantal hoofdstukken is interessant en geeft een helder overzicht van de stand van zaken. Desalniettemin vallen de nodige vraagtekens te plaatsen bij de twee leidraden van het boek. De hoofdvragen worden te weinig beargumenteerd. De onderzoeksproces als leidraad heeft als bezwaar dat sommige thema's in een wat vreemd keurslijf worden geperst en het boek als geheel aan snelle veroudering bloot staat.

S. Karsten

J. J. Hox

Applied Multilevel Analysis

TT-Publikaties, Amsterdam 1995 (second edition)

118 pagina's, f 25,-, ISBN 90-801073-3-6

Dit boek is geschreven ter verheldering van de bedoeling van multiniveau analyse en het werken met multiniveau-programmatuur. Inleidend wordt gesteld dat de multiniveau-optiek vereist is wanneer te onderzoeken objecten onderling genest zijn. Bijvoorbeeld: leerlingen in klassen, of leerlingen in scholen. Er kunnen dan variabelen op het lagere niveau (leerlingen) en variabelen op het hogere niveau (bijv. scholen) onderkend worden. Meer dan twee niveaus zijn ook mogelijk. Op elk niveau, en ook in interacties tussen variabelen van verschillend niveau, kunnen zich processen voordoen die effect hebben op één afhankelijke variabele of op meer afhankelijke variabelen. Deze multiniveau processen en effecten worden statistisch gemodelleerd en geanalyseerd.

Hoofdstuk 2 gaat in op het algemene twe niveauniveau model en de analyse-strategie die hierbij gebruikt kan worden. Door middel van een voorbeeld wordt tevens aandacht gegeven, modelmatig én wat betreft interpretatie, aan essentiële onderwerpen als multiniveau-interactie, relevantie en noodzaak van centreren, en standaardisering

van coëfficiënten.

Hoofdstuk 3 is gewijd aan het werken met de computerprogramma's die momenteel in het gebruik het belangrijkste zijn: HLM, VARCL en MLn. Zowel overeenkomsten als verschillen tussen de programma's en het werken hiermee komen aan de orde.

In hoofdstuk 4 worden meer specifieke toepassingen behandeld: meta-analyse en multiniveau-analyse met niet-normale (proportionele) data. Uitwerking van de multiniveau aanpak in structurele modellen vindt plaats in hoofdstuk 5. Voorbeelden zijn: multiniveau factoranalyse en multiniveau padanalyse.

Het accent in het boek van Hox ligt op het begrip van en werken met multiniveau analyse in de onderzoekspraktijk. Enerzijds wordt de (beginnende) gebruiker wegwijs gemaakt in de multiniveau-optiek en enkele vaak voorkomende toepassingsaspecten hiervan. Dit mede gerelateerd aan overeenkomsten en verschillen tussen de belangrijkste computerprogramma's. Heel handig is een floppy disc waarop de uitwerking in het boek praktisch te volgen en te doen is. Anderzijds geeft Hox in de laatste hoofdstukken een verder reikend perspectief op multiniveau analyse, waardoor het begrip van de betekenis en toekomstige ontwikkeling hiervan toeneemt. Te

verwachten is dat het belang en gebruik van multiniveau theorievorming en analyse zullen groeien, omdat veel sociaal-wetenschappelijke en ook onderwijskundige problemen methodologisch gezien multiniveau problemen zijn. Het boek is mede om deze reden zeer lezenswaardig.

De uiteenzetting van Hox is in het bijzonder bruikbaar voor onderzoekers die een grondige eerste kijk willen krijgen op de diverse mogelijkheden wat betreft multiniveau-analyse, de programmatuur in dit verband, en het werken hiermee. Ook voor meer ervaren onderzoekers is het boek aan te raden, omdat het een aantal methodologische aspecten verbonden aan multiniveau theorievorming en onderzoek bespreekt en verheldert. Natuurlijk kan het boek niet vervangend zijn voor de bestudering van de aan de specifieke programma's gelieerde handleidingen, of het uitwerken van multiniveau theorie of opdoen van ervaring met de specifieke programmatuur in eigen onderzoeken.

Ten slotte. Naast een paar textuele foutjes in het boek moet de passage 'interviewers are also longer' (p. 25) zijn '(...) also faster'. Variabele Tel wordt op p. 26 anders gecodeerd dan op p. 24 en p. 28; de codering op p. 26 moet zijn: 0 = face-to-face, 1 = telephone.

T. Mooij

Mededelingen

Geïntegreerd informatiesysteem jeugdonderzoek

De Raad van Europa heeft het initiatief genomen een aanzet te geven tot de bouw van een Europees informatiesysteem met betrekking tot jeugdonderzoek. Dit initiatief sluit naadloos aan bij de wens van SWIDOC en PCOJ om de kwaliteit van de Nederlandse Databank Jeugdonderzoek te verhogen door uitbreiding van de bestaande informatie.

Het ministerie van VWS (Directie Jeugdbeleid) heeft het SWIDOC de opdracht gegeven tot het bouwen van bovengenoemd informatie-systeem.

In februari heeft het SWIDOC enquêtes verstuurd naar een aantal onderzoeksinstellingen en onderzoekers, werkzaam op het terrein van jeugdonderzoek. Mocht u deze enquêtes niet hebben ontvangen maar zou u wel graag in de geïntegreerde database willen worden opgenomen, of nadere informatie wensen, dan kunt u contact opnemen met mevr. E. Dijk (coördinator Europese Jeugddatabase), SWIDOC, Herengracht 410-412, 1017 BX Amsterdam, tel.: 020 6225061.

Promoties

Rijksuniversiteit Groningen
Promovendus: Drs. W.G. Sipma
Titel proefschrift: Orthopedagogische thuisbegeleiding met het Portage Programma Nederland
Promotor: Prof.Dr. H. Nakken
Co-promotor: Dr. B.F. van der Meulen
Datum: 18 april 1996

Universiteit Utrecht
Promovendus: Drs. B. A. M. van de Rijt
Titel proefschrift: Voorbereidende rekenvaardigheid bij jonge kinderen
Promotores: Prof.Dr. L. M. Stevens en Prof.Dr. A. Treffers
Co-promotores: Dr. J. E. H. van Luit en Dr. A. H. Pennings
Datum: 10 mei 1996

Universiteit Utrecht
Promovendus: Drs. H. A. A. van Eerde

Titel proefschrift: Kwantiwijzer: Diagnostiek in reken-wiskundeonderwijs
Promotores: Prof.Dr. E. P. J. M. Elbers en Prof.Dr. K. B. Koster
Co-promotor: Dr. R. A. de Jong
Datum: 24 mei 1996

Rijksuniversiteit Leiden
Promovendus: Drs. B. Bijl
Titel proefschrift: Innovaties in de jeugdhulpverlening
Promotor: Prof.Dr. J. D. van der Ploeg
Datum: 20 juni 1996

Rijksuniversiteit Leiden
Promovendus: Drs. M. E. Jacobs
Titel proefschrift: Gezinsachtergronden van schoolsucces bij brugklasleerlingen
Promotores: Prof.Dr. G. A. Kohnstamm en Prof.Dr. A. J. J. M. Ruijsenaars
Datum: 25 juni 1996

Inhoud andere tijdschriften

Comenius
16e jaargang, nr. 1, 1996

Thema: Straffen of opvoeden

Straffen of opvoeden? door C. Leonards en C. van Nijnatten
From punishment to education? Changing penal responses to juvenile delinquency in late nineteenth and early twentieth centuries - England and Germany compared, door D. Oberwittler
De zware jongens van Gent: praktijk en betoog omtrent de 'incorrigibles' aan het einde van de negentiende eeuw (1875-1921), door J. Christiaens
Andere tijden, andere opvattingen, ander jeugdstrafrecht, door P. van der Laan en verder:
Over sekseverschillen in de beoordeling van psychische klachten, door F. de Boer
Academische vorming op weg naar een nieuw tijdperk: kanttekeningen bij Hoger Onderwijs in Fasen
Philip J. Idenburg (1901-1995): de laatste generalist, door A. Wesselingh

Tijdschrift voor Onderwijsresearch
21e jaargang, nr. 2, 1996

Ontvangen boeken

Meijer, W. A. J., *Stromingen in de pedagogiek*. Uitgeverij Intro, Baarn, 1996, f 29,90.

Meijvogel, R., *Buitenschoolse opvang. Theorie en praktijk*. Bohn Stafleu Van Loghum, Houten, 1995, f 45,-.

Neubauer, G., Hurrelmann, K. (Eds.), *Individualization in childhood and adolescence*. W. De Gruyter, Berlin/New York, 1995, DM 148,-.

Sipma, M., *Orthopedagogische thuisbegeleiding met het Portage Programma Nederland* (dissertatie). Stichting Kinderstudies, Groningen, 1996, f 25,-.

Weijenberg, J., *Het produktieve groepsteam. Een ontwikkelingsmodel voor groepsteams in de jeugdhulpverlening*. Uitgeverij Van Gorcum, Assen, 1996, f 29,50.

Onderwijsexpansie of meritocratisering? Een verklaring voor de afgenomen samenhang tussen het ouderlijk sociaal milieu en het hoogst bereikte opleidingsniveau van kinderen, door

M. H. J. Wolbers en P. M. de Graaf

De factorstructuur van schrijfvaardigheid: een toepassing van multilevel analyse, door

H. Kuhlemeier en H. van den Bergh

Een onderzoek naar leerstijlen, door

H. C. Schouwenburg

Gedrag van aanstaande docenten in aandacht-eisende situaties in de klas, door W. Admiraal,

Th. Wubbels en F. Korthagen

De constructie en evaluatie van een videotoets voor de beoordeling van bekwaamheid in professionele gespreksvoering, door G. N. Smit en

H. T. van der Molen

Tijdschrift voor Orthopedagogiek

35e jaargang, nr. 4, 1996

Integratie gehandicapte leerlingen in onderwijs: analyse van vragen voor onderzoek, door

M. Søder en S. J. Pijl

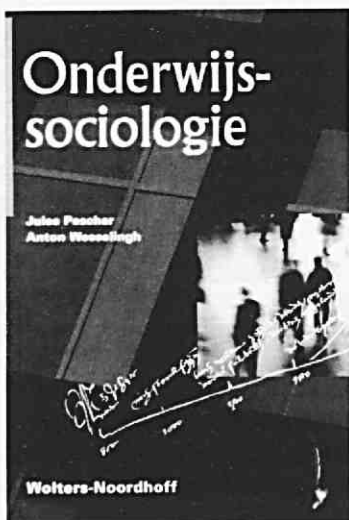
Uitgangspunten en effecten van Videohometraining, door J. M. A. M. Janssens en A. A. M. Kemper

Kort instrument onderkenning autisme. Verkorting AUTI-R schaal voor gebruik in jeugdgezondheidszorg, door J. Hoekman en

J. C. M. M. Duijnhoven

Onderwijs sociologie

J. Peschar, A. Wesselingh

Binnen de sociologie heeft zich in Nederland een interessant specialisme ontwikkeld, dat inmiddels grote belangstelling heeft: de onderwijs-sociologie.

Onderwijs is voor de samenleving van zo grote betekenis, dat analyse van de relatie tussen onderwijs en maatschappij noodzakelijk is. Op deze manier kunnen soms verrassende inzichten naar voren komen, die vaak onopgemerkt blijven in de vanzelfsprekendheid van de dagelijkse praktijk.

Het boek Onderwijs sociologie is een boeiende introductie op het brede terrein van de onderwijs sociologie. Aan de hand van afwisselende onderwerpen wordt de onderwijs sociologie overzichtelijk en helder in kaart gebracht.

Bestelcoupon Onderwijs sociologie

Ja, ik bestel ----- ex. Onderwijs sociologie
ISBN 90 01 706916 à f 59,50

- rechtstreeks via de uitgever
 via boekhandel te -----

de heer mevrouw

Naam -----

Adres -----

Postcode/Plaats -----

Datum -----

Handtekening -----

Deze coupon kunt u in een ongefrankeerde envelop zenden aan:

Wolters-Noordhoff
t.a.v. de heer J.A. van der Laan
Antwoordnummer 13
9700 VB GRONINGEN
Telefoon (050) 522 65 22

Wolters-Noordhoff

AB: 15 dec 6441
lop

Inhoudsopgave

Pedagogische Studiën Jaargang 73, nummer 4/1996

L. Verhoeven en P. J. J. Stijnen

Aspecten van tweetaligheid: Introductie op het thema 250

P. P. M. Leseman en S. Şahin

Tweetalige ontwikkeling van Turkse peuters 259

R. Aarts, J. J. de Ruiter en L. Verhoeven

Eigen-taalvaardigheid en schoolsucces van Turkse en Marokkaanse leerlingen 275

S. de Jong en A. M. J. Riemersma

Taalpeiling in Friesland 291

E. B. Klatter

Studievaardigheden in de brugklas. Een vergelijking tussen algemene en vakspecifieke verwerkingsstijlen van brugklasleerlingen 303

Boekbespreking 317

Mededelingen 320